مەرگی شێرکۆ بێکەس و پرسیارە وەڵامنەدراوەکان … کاوە جەلال

پێشگۆتن …

ئەم گۆتارە ڕەخنەییەم دوای مەرگی شێرکۆ بێکەس نووسی و 12.08.2013 لە "کوردستانپۆست"دا بڵاوکرایەوە. ئەمڕۆ سەرلەنوێ دایدەگرمەوە و دەمەوێت هاوکات لەم پێشگۆتنەشدا جەخت لەوە بکەم کە ئەمڕۆ تا هەنووکە نازانین کە داخۆ شێرکۆ بێکەس "شاعیری گەورەی گەلەکەمان" بێت، وەک چۆن زۆر کەس ڕەوانبێژانە جەختی لێ دەکەن. تا ئەمڕۆ ڕەخنەی ئەدەبی و ئەدەبناسی ئەو بڕیارەیان نەداوە، کە ئیدی پاشان "گەل" پێویست بێت قبووڵی بکات، ئەویش تەنیا لەبەر ئەوەی بڕیاری ئەوانە. خوێنەرانی شێرکۆ بێکەس (کە نازناوە هەڵبەستڤانییەکەی "بێکەس"ی لە باوکی خۆی فڕاند لەبریی ئەوەی ئەویش بوێرانە نازناوێک بۆ خۆی ڕابگەیەنێت) دەتوانن بۆ خۆیان چێژ لە هەڵبەستەکانی ببینن، لێ تا ڕەخنەی ئەدەبی و ئەدەبناسی بڕیاری خۆیان نەدەن، دەبێت لە نرخاندنی ئەودا قەوقەپی لێ بکەن.

ک.ج.

04.08.2020

* * *

شێرکۆ بێکەس مرد، لێ واتای ئەو وەک هەڵبەستڤان، پێگەی ئەو لە مێژووی هەڵبەستی نوێی کوردیدا لە شەستەکانەوە تا ئەمڕۆ، دەرفەت دڕەخسێنن پرسیار لە ئەو و ئیشەکانی، لە خودی هەڵبەستی کوردی لە ئێراق بکەین. تەنانەت ژیانی لێنەتوێژراوەی شێرکۆ بێکەس، قۆناغەکانی پێگەیشتنی ئەو، پرسیار دەخەنەوە. چەند نەوەیەک لەتەک ئەم ناوەدا پێگەیشتوون، یان پیر بوون. ڕەنگە تەنیا سەدای ناوەکەی بەس بێت بۆ ئەوە کە ئێمە ڕەخنەیانێ لە ئەو بهزرێین. کەواتە نەک بە شێوەیەکی رۆمانسیانە، بە ستایش و پیاهەڵدان، بەڵکو بە نرخاندن. ئاخر ئەو مرۆڤ بوو، هەروەها کولتوور و گەل و زمانێکی تایبەتی شەقڵیان بە کەسێتیی ئەویش دا. لێ ئەو رێگەی خۆی گرتە

بەر، بە هێز و لاوازیەکانیەوە، بە هێنراوەی جوان و کیچن و پیاهەڵدان و "هتد" (بەڵێ "هتد!"، ئاخر ئەمیش گرنگە، لێرە جێی باسکردنی نییە). ئێمە دەبێت ئەم ڕێگەیەی لێ قبوڵ بکەین، چونکە مارکس واتەنی "هەڵبەستڤانان بیچمی سەیرن و پێویستە ڕێیان پێبدرێت ڕێگەی خۆیان بگرنە بەر". هیچ گومانی تێدا نییە، پرسیارەکە ئاڕاستەی بوێری و توانستی مەئریفەی ئێمە دەبێتەوە کە "چۆن" لە ئەو، بەگشتی لە نووسەران و هونەرمەندان، بتوێژینەوە.

شێرکۆ بێکەس لە هەڤپەیڤینێکدا خەونی خۆی (کە ناوی دەنێت "وەسێتە تایبەتیەکەی") بۆ کاتەکانی پاش مردنی ئاشکرا دەکات، لێ بە زمانێکی وێنەیی.

"من نامەوێت لە هیچ کام لە گرد و گردۆڵکەکاندا بنێژرێم کە دیارن و ناویان ئەبرێ، یەکەم لەبەرئەوەی پڕبونەتەوە و دووەم لەبەرئەوەی من حەز بە قەرەباڵغی زۆر ناکەم، من ئەمەوێ ئەگەر سەرۆکی شارەوانی و ئەنجومەنی شارەوانی شارەکەم ڕێگەم پێبدا و ئەوەم پێ ڕەوا ببینن کە لە پارکی ئازادیدا و بە تەنیشت مۆنۆمێنتەکەی شەهیدانی (1963)ی سلێمانیەوە بمنێژن، ئەوە خۆشترە و تەنگەنەفەس نابم، من حەز ئەکەم بە مردویش نزیکی ئەو خەڵکە و ژن و پیاوی شارەکەم و دەنگی مۆسیقا و گۆرانی و هەڵپەڕکێ و یانە جوانەکانی ئەو پارکە بم. با کتێبخانەکەم و دیوانەکانم و وێنەکانم ببرێن بۆ شوێن مەزارەکەم، با کافتریایەك و باخچەیەکی بچکۆلانە لەو شوێنەدا هەبێت بۆ ئەوەی شاعیران و نوسەران و کچ و کوڕی دڵدار ببنە میوانم، من ئەمەوێ لە ئێستەوە بەچاوی خەیاڵ تەماشای ئەو پارکە بکەم و دوای مردنی خۆم ببینم، ئەمەوێ بەدەم چریکەی دیلان و ئەڵڵا وەیسییەکەی مەردان و سرودی (خوایە وەتەن ئاواکەی)ـەوە ئاڵای کوردستانم تێوە پێچرابێ و بنێژرێم، من ئەمەوێ لە پرسەکەمدا مۆسیقا لێبدرێت، لەناو مەزارەکەمدا تابلۆی جوانی هونەرمەندانی شارەکەم هەڵبواسن، من ئەمەوێ دوای خۆم و بەناوی (بێکەس)ەوە خەڵاتێکی ساڵانە تەرخان بکرێ و بدرێت بە جوانترین دیوانە شیعری هەڵبژێردراوی ئەو ساڵە و خەرجی ئەم خەڵاتەیش لەو میراتە بدرێ کە جێیدەهێڵم". (وەرگیراوە لە کوردستانپۆست)

ئەم دەربڕینە وێنەییە پڕە لە دژبێژی. ئەو حەز ناکات لە گرد و گردۆڵکەکاندا بنێژرێت. بۆچی؟ یەکەم لەبەر ئەوەی پڕبوونەتەوە (کەواتە گەر گردی پڕنەبۆوە لە سلێمانی هەبووایە، ئەوا لاری نەبوو "بەتەنیا" لە یەکێکیاندا بنێژرێت)، دووەم لەبەر ئەوەی حەز بە قەرەباڵغی زۆر ناکات، کەواتە نایەوێت گۆڕی دی لە نزیکیەوە بن،

چونکە ئەو فەزایە دەشێوێنن کە ئەو بە مردوویی تێیدا پێشبینیی خۆی دەکات. ئەو خۆزگەی شوێنێکی تایبەتیی هەیە و خەونی پێوە دەبینێت، ئەو قەرەباڵغییەکی دی بۆ خۆی پێشبینی دەکات کە تەنگەنەفەسی ناکات، چونکە تەنیا بە دەوری ئەودا چڕبووە و زۆر تایبەتە: ژن و پیاوی سلێمانی (نەک هەولێر و دهۆک، سنە و مەهابات، ئامەد و قامیشلۆ …)، دەنگی مۆسیقا و گۆرانی، هەڵپەڕکێ و یانێ جوانەکانی پارکی ئازادی. لێ ئەمە هێشتا بەس نییە، "دەیەوێت" لە شوێن مەزارەکەی کافیتەریایەک و باخچەیەک دروست بکرێن و ببن بە شوێنێکی لەبار کە میوانەکانی لە خۆ بگرێت، واتا شاعیران و نوسەران، کچ و کوڕی دڵدار. لێ هەڵبەستڤان کات دەگەڕێنێتەوە بۆ ساتەکانی ناشتنی و دەبێژێت کە "دەیەوێت": بۆدۆم چریکەی دیلان و ئەڵڵا وێسیکەی مێردان و سرودی (خوایە وەتەن ئاواکەی)ـەوە بنێژرێت، "دەیەوێت" ئاڵای کوردستانی تێوە پێچرابێت، ئەوجا دوای ئەوە کە ناشتیان و پرسەی بۆ دانرا، لە پرسەکەیدا موزیک لێبدرێت، لەنێو مەزارەکەیدا تابلۆی جوانی هونەرمەندانی شارەکەی هەڵبواسرێن. شێرکۆ بێکەسی هەڵبەستڤان بەمانەوە ناوەستێت، وێناکانی دەڕژێنێتە نێو داواکاریەکەوە و ئێستاش "لێرە"دا دەگەین بە وەسێتێک: ئەوی هەڵبەستڤان بە ناوی خۆی و بێکەسەوە داوای تەرخانکردنی خەڵاتی ساڵانە دەکات کە بدرێت بۆ جوانترین دیوانێ شیعری هەڵبژێردراوی هەر ساڵێک و گەرەکە خەرجی خەڵاتەکە لەو میراتێ بدرێت کە جێیدێهێڵێت.

بەڕوونی دیارە شێرکۆ بێکەس لەو خەونەیدا کە بە زمانی هەڵبەست دایدەڕێژێت، "ناز بەسەرماندا دەکات"، بەئاشکرا پێمان دەبێژێت: "نازم بدەنێ". ئەم خۆتێگەیشتنەی شێرکۆ بێکەس پاڵنەرە بۆ ئەوە کە ئەو مەزارێکی تایبەت لە شوێنێکی گرنگی پارکی ئازادیدا بە خۆی ڕەوا ببینێت، هەروەها خەونی خۆی بە ساتی ناشتن و پرسە و مەزارەکەیەوە دەخاتە فۆرمی هەڵبەستێوە و پێمان دەبێژێت: "با پرسەکەم بەم چەشنە بێت".

ئێمە ناتوانین ئەم پێشبینیە وێنەییەی شێرکۆ بێکەس وەک "وەسێت" وەربگرین، چونکە ئەو لێرەشدا "هەڵبەست دەبێژێت". ئەو نایەوێت لەم دیمانەیەشدا یەک هەنگاو لە هەقیقەتی خۆی وەک هەڵبەستڤان دووربکەوێتەوە _ ئەو کە مرۆڤە و بەمەش بمرە، ئەو کە ناسراوە و دەبوو هیچ گومانی لێوە نێبووایە کە پرسەیەکی فراوان و هەمەلایەنیی بۆ دادەنرێت، ئەوجا لە هەر کوێ بنێژرایە، ڕەنگە ڕۆژانە کوڕان و کچان، کوردی کوردستانەکانی دی، بچوونایەتە سەر گۆڕەکەی و فێتێیان

بگرتایە. لە بنەڕەتدا دەبوو شارەزایانی هەڵبەستەکانی، دۆستانی هەڵبەستڤان و نووسەری، هەندێک سیاسەتکار و سیاسەتمەدار کە ئەو لە نزیکەوە دەناسن، لێبهزرینایە سەبارەت بە شوێنێکی ناشتن کە شایستەی مەزنێتیەکەی ئەو بووایە نەک ئەو خۆی لە دەردئەندێشەی مەزنییەوە داوای مەزارێک بکات.

ئێمە لێرەدا گەیشتووین بە کێشەیەکی کرۆکیی شێرکۆ بێکەس. ئاخر بەڕێزێکی ئەوەندە ناسراو و مەزنی پێدراو چە پێویستییەکی بەو گۆتانە هەیە؟ لێرەوە چەند پرسیارێک سەرهەڵدەدەن. ئایا ئەو، ئەوی شارەزای خەڵک و کولتورەکەی، "خەمێک" یان "ترسێک"ی هەیە کە زوو لەیادبچێتەوە؟ یان ئەو هەقەی پێنەدرێت کە بە هی خۆی دەزانێت؟ خەمەکەی ڕەنگە لەوێوە سەرچاوەی گرتبێت کە ئەو بەئاگایە لە زاکیرەی کورتی گەلەکەی، ئەوجا لە دەرفەتێکدا ئێو خەمەی بە زمانێکی وێنەیی دەردەبڕێت. ئێمە دەتوانین لەمە گەڤێک یان تەحەدایەک تێبگەین نەک وەسێت. ئاخر ئەو بەم پیرییەش، بە پێچەوانەی زۆرینەی خەڵکی شارەکەیەوە، تا ئەمڕۆ شەهیدانی "1963"ی سلێمانیی لەیادنەچێتەوە، کەواتە ئەو ئاگایی مێژوویی هەیە، کەواتە لە خۆی و ژیانی خۆیشی بەئاگایە: ئەو "شێرکۆ بێکەس"ە، لێ "تۆ بڵێیت مەزنێتیەکەم تەواو دەرک نەکرابێت و زوو لەیاد بچمەوە؟".

لێ خەونەکەی شێرکۆ بێکەس لەوەش زۆرترمان پێدەبێژێت. گەر رەخنەی ئەدەبی بەگشتی هەبووایە و بەمەش "سەرجەم شێرکۆ بێکەس" بە مێتۆدی جیاواز ساغکراوە بووایە، هەڵبەستە مەزنەکانی بەئاشکرا لە دەربڕینە رواڵەتیەکانی (واتا لێ میعرێکانی) جیاکراوە بوونایە، ئەوسا بۆ ئەو زۆر زوو سەرجەم لاوازی و لایەنە مەزنەکانی ئاشکرا دەبوون، بەمەش دەشیا خۆی لە زۆر دەربڕینی ناشایستە و رواڵەتی، بەڵێ بە تایبەتی لە هەڵبەستی "پیاهەڵدان" ببواردایە.

لەم جێیەدا پێویستە پرسیارێکی دی بوروژێنین: پرسیاری "کیچ". ئێمە تەنانەت لەنێو هەڵبەستە جوانەکانی ئەودا گوزارشتی "کیچن" دەبینین، بەڵێ ناونیشانێکی وەک "من تینوێتیم بە گڵ دەشکێ" کیچە. گومانی تێدا نییە کە کیچ بەگشتی لای کوردەکان جوانە و لە ناخەوە حەزیان لێیەتی. ئێمە لێرەدا دەگەین بەو پرسیارە کە تا چەند هونەرمەند ئاڕاستەیەکی دژبەری ئەو چێژە وەردەگرێت و رۆڵێک بۆ گۆڕینی چێژی وەرگر (جمهور) دەگێڕێت، یان تا چەند ئەو چێژە دەلاوێنێتەوە کە وەرگر لە ترادیسیۆنەوە هەیەتی. کەواتە ئایا تا چەند شێرکۆ بێکەس کارا بووە لە پتر کیچاندنی چیژی وەرگردا؟

بەم شێوەیە هەڵبەستڤانێکی وەک شێرکۆ بێکەسیش بە ساغنەکراوەیی ماڵئاوایی کرد، ڕەنگە هەموو نووسەران و هونەرمەندان بەم شێوەیە بەجێمان بهێڵن، لێ ئەوانیش شوێنی ناشتن بخوازن، چونکە ڕەنگە بە خۆیان ببێژن: “من چیم لەو کەمترە؟”. ئەوان چیرۆک یان ڕۆمان یان هەڵبەست دەنووسن و نانرخێنرێن، گۆرانی دەچڕن و نانرخێنرێن، تیاتەر یان تەمسیلیە نمایش دەکەن و نانرخێنرێن، رسم دەکەن و نانرخێنرێن، هەوڵی سینەمایی دەدەن و نانرخێنرێن. بەڵێ خۆیان زۆر جار لەسەر ئیشەکانیان “قسە” دەکەن، “ڕوونکردنەوە” دەدەن! ئەوان ناچارن، ئەوپەڕی ناچارن، فیز پێشان بدەن و بەفیزەوە هەڵوێست ڕووەو دەرەوەی خۆیان وەربگرن. ئیدی هەندێکیان لە نێو دەردئەندێشەی مەزنیدا هەڵدەئاوسێن (بە دەنگی گۆی هەرگیز گوێلێنەگیراو دەبۆڕێنن: “کاکە من دیالۆگ ناکەم!”). کێشە کرۆکیەکەی زۆرینەی هەرە زۆری نوسەران و هونەرمەندان ئەوەیە کە بوێری یاخیبوونیان نییە، شەڕی نێویەکیانەی حەفتاکانیان چۆن بوو، ئەمڕۆش ئەوهایە. هەفتاکان چۆن خۆیان پەراوێز دەخست، ئەمڕۆش ئەوها وەک تۆراو خۆیان پەراوێز دەخەن. گەر تەنانەت کەسان هەبن شرۆڤەی ڕەخنەیی ئیشەکانیان بکەن، هێشتا هەر نایکەن، ئاخر ئەوان لە مێنتالێتیانەوە چاوەڕوانی ستایش و پیاهەڵدان دەکەن، ئیشکەری جدیش تاقەتی نییە خۆی بخزێنێتە نێو ناکۆکیی رواڵەتییەوە.